

PREGLED EVROPSKIH INTEGRACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

BOSNIA AND HERZEGOVINA'S EUROPEAN INTEGRATION OVERVIEW

dr. sc. MEHMDALIJA HADŽOVIĆ, redovni profesor
Ekonomski fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru

dr. sc. HARIS OMERIKA, docent
Ekonomski fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru

dr. sc. AMRA NUHANOVIĆ, vanredni profesor
Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli

mr. sc. MUSTAFA SARAJLIĆ
Studentski biro 99, Tuzla

Sažetak: Jedan od prioriteta političkih i ekonomskih ciljeva Bosne i Hercegovine je članstvo u Evropskoj uniji. Naravno, geografska pozicija zemlje dodatno potvrđuje legitimnost navedenog cilja. Bosna i Hercegovina već tradicionalno ima dobru političku i ekonomsku saradnju sa zemljama članicama Evropske unije. U prilog tome ide i činjenica da je Evropska unija najvažniji spoljnotrgovinski partner Bosne i Hercegovine, na što ukazuje podatak da se u posljednjim godinama više od 70% ukupne robne razmjene BiH realizira sa zemljama EU. Također, od jula 2013. godine Republika Hrvatska, kao najvažniji bilateralni trgovinski partner Bosne i Hercegovine, postaje punopravna članica Evropske unije. Put ka članstvu u EU je u slučaju Bosne i Hercegovine dosta složeniji i kompleksniji nego što je to slučaj sa drugim zemljama iz regiona. Prema tome, cilj ovog rada jeste da na sistematičan način prikaže najznačajnije događaje koji su do sada obilježili proces evropskih integracija Bosne i Hercegovine, bez kvantifikacije ekonomskih efekata na privredu.

Ključne riječi: integracij, Evropska unija, Bosna i Hercegovina, članstvo

Abstract: One of the political and economic priorities of Bosnia and Herzegovina is EU membership. The geographic position of the country

confirms the legitimacy of this goal. Bosnia and Herzegovina already has a good political and economic cooperation with EU member countries. EU is Bosnia and Herzegovina's most important foreign trade partner. This can be concluded with regard to data that have shown that more than 70% of total merchandise trade has been realized with EU countries. Republic of Croatia, Bosnia and Herzegovina's most important bilateral trade partner, has become EU member in July, 2013. When compared to other neighboring countries, Bosnia and Herzegovina's path for entering EU is more complex and complicated. According to this, the aim of the paper is to systematically and chronologically presents the most important events, that marked the process of european integration, without quantitative determination economic effects on economy.

Key words: *integration, European Union, Bosnia and Herzegovina, membership*

UVOD

Težnja većine evropskih zemalja jeste punopravno članstvo u Evropskoj uniji. Iako će mnogi reći da je ujedinjena Evropa ideja koja se javila polovinom XX vijeka, ta tvrdnja je samo djelimično tačna. Naime, dosta ranije su se javile ideje povezivanja evropskih država zasnovanih na političkom, državnom, strateškom, regionalnom i globalnom interesu. Kratko kazano ideja je stara koliko je stara i Evropa.

Kroz historije razne imperije su imale pod svojom vlašću cijelu Evropu ili neke njene dijelove. Poznata je činjenica kako je svojevremeno Rimski imperija upravljala gotovo sa cjelokupnom Evropom. Dalje, početkom XVIII stoljeća Francuska pod rukovodstvom Napoleona kontrolisala je veći dio zapadnoevropskog prostora. Sredinom XX vijeka, tačnije u Drugom svjetskom ratu Njemačka je pod vodstvom nacionalističkog režima Adolfa Hitlera kontrolisala jedno vrijeme veći dio Evrope. Ono što je zajedničko za sve navedene pokušaje ujedinjena, jeste da su nametani ratom i silom i kao takvi bili osuđeni na propast. Vrijeme će kasnije pokazati da se istinsko ujedinjenje može realizovati samo kroz povećanje stepena međusobne saradnje. Evropa je obrise koje danas poznajemo počela dobivati poslije Drugog svjetskog rata, odnosno sredinom XX stoljeća. O historijskom razvoju Evrope od sredine prošlog stoljeća do danas govorit će se u narednom dijelu rada.

HISTORIJA NASTANKA EVROPSKE UNIJE

Drugi svjetski rat je ostavio ogromne posljedice kako na evropsku ekonomiju tako i na ideološke podjeljenosti. Nepovjerenje i strah koji su rezultat rata smanjili su komunikaciju između zapadnih i istočnih evropskih država, a komunikacija se

svodila samo na onu koja bi se realizovala u okviru Ujedinjenih Nacija. S ciljem povećanja komunikacije i dijaloga u Ženevi je 1947. godine osnovana Ekonomska komisija za Evropu, koja je trebala pomoći državama u poslijeratnoj obnovi. Karakteristika nacionalnih privreda je bila proizvodnja za svoje potrebe, s malim brojem izuzetaka izvoza kako bi došli do potrebnih roba iz uvoza. Sjedinjene Američke Države su željele pomoći evropskim zemljama u poslijeratnoj obnovi, realizirajući naravno sevoje ekonomske interese. Amerika se vodila idejom da je u Evropi bolje imati pouzdane partnere, nego nepredvidive protivnike.

George Marshall, američki državni sekretar, je održao govor na Harvardu u julu 1947. godine, gdje je predstavio evropski program obnove, poznatijeg kao Maršalov plan. Realizacija plana bi tekla kroz dva uslova. Prvi uslov je bio da evropske zemlje sačine zajednički program obnove, dok se drugi uslov, ponovo uz kompromis evropskih zemalja, odnosio na visinu potrebne finansijske pomoći i učešću pojedinih zemalja u istoj. Vodeći se navedenim uslovima ministri vanjskih poslova Velike Britanije i Francuske su pozvali predstavnike evropskih zemalja, osim Španije, na konferenciju u Pariz. Poljska i Češka su bile jedine zemlje s Istoka koje su prihvatile poziv na konferenciju, ali su isti naknadno i odbile zbog toga što su smatrala da je krajnji cilj američke pomoći destabilizacija sovjetskog uticaja. Jedan od zaključaka konferencije je bio formiranje Odbora za evropsku ekonomsku saradnju, koji je trebao kreirati plan evropske obnove. Program obnove je finaliziran i dostavljen američkoj vladi u septembru 1947. godine, koja ga je u aprilu 1948. godine i odobrila. U toku provedbe Maršalova plana potrošeno je oko 15 milijardi američkih dolara, a najveći pojedinačni korisnici su Velika Britanija (23%), Francuska (20%) te Njemačka (10%).¹

Maršalov plan je predstavljao ogroman stimulans ratom porušene Evrope. On nije ni na koji način uslovljavao zemlje korisnice pomoći gdje će usmjeravati donirana sredstva, odnosno kupovati potrebnu robu, mada je bilo jasno da su SAD-e jedine u mogućnosti isporučiti robu u Evropu.

Sredina XX vijeka je obilovala konferencijama i dogovorima o stvaranju jedinstvene Evrope. Jedna od tih konferencija održana je u Hagu 1948. godine, a rezultirala je formiranjem Savjeta evrope u maju 1949. godine. Savjet evrope je imao svoje organe sa glavnim ciljevima približavanja politika evropskih zemalja, poštivanje ljudskih prava te jačanje demokratije. U tim godinama francuski ministar vanjskih poslova Robert Schuman je predstavio revolucionarnu ideju o stvaranju Evropske zajednice za uglj i čelik. Ova ideja poznata je pod nazivom Schuman-ov plan, a glavni cilj je bio kontrola proizvodnje, ali i cijena u industrijama čelika i uglja. Ideju formiranja navedene zajednice uskoro su podržale Njemačka, Holandija, Italija i Luksemburg, dok je Velika Britanija odbila ovu ideju. Konačno, ugovor o formiranju Evropske zajednice za uglj i

¹ Jovanović, M. N. (2005) The Economics of European Integration (Limits and Prospects), [Online] str. 5. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited. Dostupno <https://www.bookzzz.com/bookzzz/462150/f5803f> [Datum pristupanja: 10.02.2016.]

čelik potpisan je u Parizu 18. aprila 1951. godine, a stupio je na snagu 23. aprila 1952. godine, s rokom važenja od pedeset godina. Ugovor je osigurao zajedničko tržište uglja, čelika, koksa, željezne rude i otpada između Francuske, Njemačke, Belgije, Holandije, Luksemburga i Italije.²

Uvidjevši mogućnosti ekonomskih integracija navedene zemlje su se opredjelile da krenu korak dalje kroz integracije u trgovini i atomskoj energiji. Nova Evropska konferencija je održana u Mesini u junu 1955. godine s ciljem stvaranja jedinstvenog ekonomskog tržišta i jedinstvenog tržišta za atomsku energiju. Za predsjedavajućeg je izabran belgijski ministar vanjskih poslova Henri Spak. Na konferenciju je bila pozvana i Velika Britanija koja je istu napustila u novembru te godine smatrajući da se zajedničko tržište može formirati u okviru postojećeg Odbora za evropsku ekonomsku saradnju. Međutim, članice Evropske zajednice za uglj i čelik su smatrale da je potrebno potpisati novi ugovor o zajedničkoj trgovini, dok će se dogovor o jedinstvenom tržištu atomske energije kreirati na nivou industrijskih sektora zemalja članica. Na konferenciji u Mesini je došlo do određenih nejasnoća. Naime, Francuska je smatrala da će njena proizvodna industrija doživjeti udare iz zemalja potpisnica (najviše iz Njemačke), a problem je riješen na način da se u Ugovor uključi i poljoprivredna politika kroz koju bi Francuska imala određene privilegije. Drugi sporan detalj se odnosio na kolonije koje su imale skoro sve zemlje potpisnice. Francuska je željela da se njene kolonije u Africi smatraju njenom teritorijom tako da se na uvoz iz tih zemalja ne primjenjuje vanjska carinska tarifa. Iako nevoljno, Njemačka je, uz poljoprivredu, pristala i na ovaj ustupak Francuskoj. Sljedeći problem se javio po pitanju visine carinske tarife. Francuska, kao poznata protekcionistička zemlja, je tražila visoke uvozne carine, dok je s druge strane Holandija, poznata kao otvorena država, zahtjevala niže carine. Kompromis je pronađen na način da će carina biti aritmetička sredina zbira postojećih carina zemalja članica. Nakon rješavanja spornih pitanja ugovor je konačno potpisan u Rimu 25.3.1957. godine, pa se prema tome i zove Rimski ugovor.

Rimski ugovor je potpisan na neodređeno vrijeme, a ratificiran je tokom 1957. godine. Na snagu je stupio 01. januara 1958. godine. Učinci ugovora su bili vidljivi kroz povećanje konkurentnosti država članica, efikasnost proizvodnje i korištenja prirodnih resursa, proširenje i sinhronizaciju tržišta, nove tehnologije, proizvode i usluge, te smanjenje rizika i neizvjesnosti u poslovanju.

Ugovor o formiranju Evropske zajednice za atomsku energiju (Euroatom) potpisan je na neodređeno vrijeme u Rimu zajedno sa ugovorom o formiranju Evropske ekonomske zajednice. Velika Britanija koja je ostala po strani do sada spomenutih integracija promijenila je mišljenje 1961. godine i zatražila članstvo u Evropskoj ekonomskoj zajednici. Međutim, najveći protivnik ulasku Britanije

2 Dedman, M. J., (2001) The Origins and Development of the European Union 1945–95 (A history of European integration), [Online] str. 57. Taylor & Francis e-Library. Dostupno <https://www.bookzz.ren/bookzz/685467/43ac0d> [Datum pristupanja: 03.08.2017.]

u Evropsku ekonomsku zajednicu bila je Francuska koja je uložila svoj veto, i to dva puta 1963. i 1967. godine.

U razdoblju od 1951. do 1957. godine, kao što se vidjelo, uspostavljene su tri zasebne evropske organizacije: Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska ekonomska zajednica i Evropska zajednica za atomsku energiju. Međutim, 1967. godine došlo je do spajanja navedenih zajednica u jednu, poznatiju kao Evropska zajednica. Osnovni razlog fuzije navedenih zajednica jeste bolja međusobna komunikacija i saradnja, efikasnost u poslovanju, smanjenje troškova te smanjenje administrativnih procedura. Uskoro je došlo do provedbe ciljeva Evropske zajednice kroz ukidanje carinskih ograničenja između članica zajednice, ali još uvijek bez proširenja na druge države. Tek 1968. godine na sastanku u Hagu donosi se odluka o pristupanju novih članica Velike Britanije, Norveške, Irske i Danske. Od 01. januara 1973. godine zemlje koje su aplicirale postaju članice Evropske zajednice, osim Norveške gdje su građani na referendumu iskazali protivljenje ulaska u Evropsku zajednicu. Evropska zajednica se dalje proširivala kroz sljedeće dvije faze. U drugoj fazi, 1981. godine priključuje se Grčka, dok u trećoj fazi punopravne članice su postaje Portugal i Španija 1986. godine.

Evropska zajednica prerasla je u Evropsku uniju 1993. godine kada je stupio na snagu Ugovor iz Matrihta (Maatricht). Ugovorom uspostavljena EU sastoji se od tri tzv. stupa, koji se razlikuju po naravi saradnje u njihovom okviru među državama članicama. Prvi stup čine dotadašnje članice evropske zajednice, koje zadržavaju pravnu samostalnost i koje imaju nadnacionalan karakter kako po pitanju odlučivanja o zajedničkim politikama, tako i u pitanjima odnosa prava nastalog na evropskom nivou s internim pravnim poretkom članica. Drugi stup čini saradnja država u spoljnoj i sigurnosnoj politici. U sklopu trećega stupa, saraduju državne policije i pravosudni organi.³

Između ostalog Ugovor iz Matrihta sadrži:⁴

- promjenu imena u EU,
- tri nove nadležnosti EU (spoljna politika, bezbjednosna politika i sudstvo) koji su pridodati ranijoj Evropskoj zajednici,
- uvođenje državljanstva EU,
- uvođenje eura kao jedinstvene valute,
- jačanje uloge Parlamenta,
- povećanje broja pitanja o kojima se glasa $\frac{3}{4}$ većinom,
- uspostavljanje odbrambene politike Zajednice,
- stvaranje kohezionog Fonda i
- uvođenje ustava EU i supsirijarnosti akata, kao ustavnog principa.

Jedan od rezultata Ugovora iz Matrihta je formiranje Evropske monetarne unije, a u cilju uvođenja jedinstvene valute. Proces realizacije je planiran kroz

3 Kurtović, S., i Hadžović, M., op.cit., str. 147

4 Unković, M., i Kordić, N., (2014) Međunarodna ekonomija. Beograd: Univerzitet Singidunum, str. 235-236.

tri faze. Prva faza je planirana za period od 01.7.1990. do 31.12.1993. godine, a pretpostavljala je liberalizaciju kretanja kapitala između zemalja članica, bolju saradnju centralnih banaka država članica te usklađivanje ekonomskih politika. Druga faza je bila od 01.1.1994. do 31.12.1998. godine, a karakteristična je po formiranju Evropske centralne banke i Evropskog monetarnog instituta. Poseban akcenat je stavljen na javne finansije i stabilnost cijena. Posljednja, treća, faza je počela od 01.01.1999. godine u kojoj je planirano uvođenje jedinstvene valute EURO u elektronsko i devizno tržište. Danas su od 28 zemalja Evropske unije njih 19 članice Evropske monetarne unije.⁵

Na sastanku Evropskog vijeća u Kopenhagenu, održanom u junu 1993. godine, postavljena su tri kriterija za članstvo u Evropsku uniju (tzv. kopenhagenski kriteriji) koje svi budući kandidati moraju ispunjavati za punopravno članstvo. To su:⁶

- a) Politički kriteriji – stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, pravnu državu, poštovanje ljudskih prava i prava manjina;
- b) Ekonomski kriteriji – postojanje funkcionalne tržišne ekonomije koja bi trebala da bude sposobna izdržati konkurentski pritisak na tržištu EU,
- c) Pravni kriteriji – sposobnost preuzimanja obaveza članstva, uključujući i implementaciju ciljeva političke, ekonomske i monetarne unije, što znači usvajanje cjelokupnog *acquis communautaire*.

Evropska unija se dalje proširivala 1995. godine kada su punopravne članice postale Austrija, Finska i Švedska. Amsterdamski ugovor koji je potpisan i 1997. godine je omogućio suspenziju države članice po pitanju donošenja određenih odluka, jačanje uloge Evropskog parlamenta, uvrštavanje sporazuma o Šengenu u ugovor, uključivanje socijalne komponente u Ugovor te povećanje zaposlenosti. Ugovor iz Nice koji je potpisan 2001. godine donio je promjene po pitanju broja predstavnika država članica u evropskim institucijama, proširenje oblasti predsjednika Evropske komisije te da se odluke Savjeta ne donose jednoglasno nego većinom glasova.

Tokom 2004. godine je zabilježeno najveće proširenje Evropske unije kada su punopravne članice postale Estonija, Kipar, Litvanija, Letonija, Mađarska, Malta, Poljska, Češka, Slovačka i Slovenija. Bugarska i Rumunija su se priključile Evropskoj uniji 2007. godine. Posljednji značajniji ugovor potpisan od strane članica EU je Lisabonski ugovor koji je stupio na snagu 2009. godine. Ovaj ugovor ukida trostupnu organizaciju Evropske unije, a između ostalog daje

5 Članice Evropske monetarne unije: Austrija, Belgija, Kipar, Estonija, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Italija, Litvanija, Letonija, Luksemburg, Hoandija, Njemačka, Malta, Portugal, Slovačka, Slovenija i Španija. Od zemalja koje nisu članice Evropske unije valutu Euro koriste: Andora, Monako, San Marino, Vatikan, Crna Gora i Kosovo.

6 Džombić, I. J. (2012) Evropske inicijative i institucije, 2. izd., [Online] str. 75. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung. Dostupno http://www.fes.ba/files/fes/pdf/publikationen/2012/EU_%20INICIJATIVE%20DZOMBIC.pdf [Datum pristupanja: 12.02.2016.]

zemljama članicama mogućnost izlaska iz Evroske unije. Velika Britanija je prva zemlja koja je 29.3.2017. godine aktivirala član 50. Lisabonskog ugovora koji podrazumijeva izlazak iz Evropske unije. Najmlađa članica Evropske unije je Hrvatska, koja je istoj pristupila 01.7.2013. godine. Pored navedenih zemalja članica postoje i zemlje kandidati za članstvo, a to su Turska, Makedonija, Srbija, Crna Gora te Albanija. Potencijalni kandidati za članstvo su Bosna i Hercegovina i Kosovo.

Usljed krize koja je pogodila i evropske zemlje krajem prve dekade XXI stoljeća 2010. godina je označena kao godina novog početka, što i jeste svrha strategije Evropa 2020. (Strategija za pametan, održiv i uključiv rast). Strategija Evropa 2020. predlaže tri prioriteta koji se međusobno nadopunjuju:⁷

- Pametan rast: razvijanjem ekonomije utemeljene na znanju i inovaciji.
- Održiv rast: promicanje ekonomije koja učinkovitije iskorištava resurse, koja je zelenija i konkurentnija.
- Uključiv rast: njegovanje ekonomije s visokom stopom zaposlenosti koja donosi društvenu i teritorijalnu povezanost.

Vodeći se navedenom Strategijom, Evropska unija je definisala gdje želi biti 2020. godine. S tom namjerom Evropska komisija predlaže sljedeće glavne ciljeve EU:⁸

- 75% populacije u dobi između 20- 64 godina trebalo bi biti zaposleno.
- 3% GDP-a EU treba investirati u istraživanje i razvoj.
- Treba ispuniti klimatsko-energetske ciljeve „20/20/20“ (uključujući i povećanje do 30% smanjenja emisije ukoliko okolnosti dozvoljavaju).
- Postotak osoba koje rano napuste školovanje trebao bi biti ispod 10 %, a najmanje 40% mlađe generacije trebalo bi završiti tercijarni stupanj obrazovanja.
- 20 milijuna manje ljudi trebalo bi biti u opasnosti od siromaštva.

EVROPSKE INTEGRACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina je diplomatsku saradnju sa Evropskom unijom započela sa proglašenjem nezavisnosti 1992. godine, dok je do intenzivnije političke i ekonomske saradnje došlo tek nakon završetka rata krajem 1995. godine. Kraj rata je pružio mogućnost Evropskoj uniji da određenim strateškim planovima i aktivnostima pristupi Bosni i Hercegovini, odnosno zemljama Zapadnog Balkana. Jedan od strateških poteza EU prema zemljama Zapadnog Balkana se realizovao u okviru Royaumont procesa. Royaumont proces je prvi regionalni pristup Evropske unije prema zemljama Zapadnog Balkana koji je pokrenut 1996. godine na inicijativu Francuske kao predsjedavajuće Vijeća EU. Ključni

⁷ Evropska komisija, Evropa 2020. Evropska strategija za pametan, održiv i uključiv rast, Bruxelles 03.03.2010. godine, str. 6.

⁸ Evropska komisija, op.cit., str. 6.

cilj ovog pristupa je stabilizacija regije Zapadnog Balkana, a podrazumijevao je provođenje Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH (1995), razvoj regionale saradnje, izgradnju institucija civilnog društva te promociju zajedničkih kulturnih vrijednosti i ljudskih prava.⁹ Jedan od strateških ciljeva Bosne i Hercegovine od proglašavanja nezavisnosti je punopravno članstvo u Evropskoj uniji. Upravo je Unija predstavljala jednu novu paradigmu za ratom porušenu Bosnu i Hercegovinu kroz koju su se nastojali riješiti problemi nacionalizma, ali i pokrenuti posrnuli makroekonomski pokazatelji ekonomije.

Najvažniji događaji u procesu evropskih integracija Bosne i Hercegovine

Proces evropskih integracija Bosne i Hercegovine karakteriše veliki broj događaja koji su u manjoj ili većoj mjeri obilježili navedeni proces. U nastavu će biti prikazani značajniji događaji koji su obilježili, dosadašnji, evropski put Bosne i Hercegovine.

- Bosni i Hercegovini se pruža mogućnost korištenja autonomnih trgovinskih povlastica.

Vijeće ministara Evropske unije je 1997. godine donijelo odluku o unaprijeđenju bilateralnih odnosa sa Bosnom i Hercegovinom, kroz otvaranje mogućnosti korištenja autonomnih trgovinskih povlastica. Pored BiH, ove mjere su bile dostupne i Albaniji, Hrvatskoj, Srbiji, Makedoniji, i Kosovu, tako da su zemlje Zapadnog Balkana mogle bez bilo ikakvih količinskih ograničenja i carina plasirati svoje proizvode u Evropsku uniju. Međutim, iz navedene trgovine su bili izuzeti vino, određeni proizvodi od ribe, šećer i mlada junetina sa kojim se moglo trgovati po sistemu kvota, odnosno u skladu sa odredbama SSP-a. Naravno, kao osnovni uslov korištenja navedenih povlastica jeste dokaz o porijeklu robe, te dokaz o kvaliteti i sigurnosti robe, a posebno one koja dolazi iz poljoprivrednog sektora. Dodatni iskorak u uspostavljanju liberalizacije trgovine između BiH i EU ostvaren je 2001. godine, gdje se na tekstilne proizvode porijeklom iz BiH ukidaju sva ograničenja na uvoz u EU.

Pored datih autonomnih povlastica imaju, Bosna i Hercegovina nije u potpunosti iskoristila pruženu priliku iz EU, zbog nižeg kvaliteta i sigurnosti proizvoda koji ne zadovoljavaju standarde Evropske unije. Solunskom agendom iz 2003. godine autonomne trgovinske povlastice su produžene do 2010. godine, da bi Evropska komisija 2010. godine zemljama Zapadnog Balkana ponovo produžila rok korištenja autonomnih trgovinskih povlastica do 2015. godine ukoliko su one povoljnije od odrednica SSP-a ili Privremenog SSP-a (slučaj Bosne i Hercegovine). Zbog činjenice da Bosna i Hercegovina nije izvršila prilagodbu SSP-a, od 01. januara 2016. godine privremeno su ukinute autonomne

⁹ <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4850&langTag=bs-BA> (Datum pristupanja: 15.8.2017.)

trgovinske povlastice.¹⁰ Protokol o prilagodbi SSP-a, koji bi trebao uzeti u obzir da je Republika Hrvatska postala 28 punopravna članica EU potpisan je 16. decembra 2016. godine u Briselu, što je ponovo dalo mogućnost Bosni i Hercegovini da koristi autonomne trgovinske povlastice, uključujući voće i povrće, privremeno od 01. februara 2017. godine, dok se Protokol ne ratificira u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini. Između ostalog, Protokol reguliše trgovinu između Hrvatske kao nove članice Evropske unije i Bosne i Hercegovine kroz sistem tzv. tradicionalne trgovine, te omogućava povećanje kvota na izvoz vina, šećera i ribe iz BiH u EU.

- Uspostavljanje radne Konsultativne radne grupe EU/BiH

Konsultativno radno tijelo (CTF) osnovano je 1998. godine na osnovu Deklaracije o specijalnim odnosima između Evropske unije i Bosne i Hercegovine, koju je Vijeće EU usvojilo na sastanku u Luksemburgu iste godine. Osnovni zadatak CTF-a u početku je bio pružanje stručne i tehničke pomoći u domenu regulatornog okvira, politike i administracije. CTF je bilo zajedničko radno tijelo EU i BiH s ciljem pružanja pomoći u ispunjavanju zadataka postavljenih pred Bosnu i Hercegovinu, prvo u okviru regionalnog pristupa Evropske unije, a potom i procesa stabilizacije i pridruživanja.

- Proces stabilizacije i pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji

Evropska komisija je u kontekstu doprinosa procesu stabilizacije odnosa između zemalja Zapadnog Balkana 1999. godine predložila formiranje Procesu stabilizacije i pridruživanja (Stabilisation and Association Process - SAP), kako bi se unaprijedio regionalni pristup prema zemljama regiona. U samom početku SAP je imao ulogu trajne stabilizacije na području Balkana, a krajnji cilj je bio pridruživanje Uniji. Sastavni dio SAP-a je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa kojim država potpisnica dobiva određeni status pridružene članice. Ovaj novi pristup Evropske unije zemljama Zapadnog Balkana pruža priliku u dijelu njihovih evropskih integracija, razvoj trgovinskih i ekonomskih odnosa sa zemljama regiona i Evropskom unijom, povećanje stepena demokratije, izgradnju institucija, poboljšanje obrazovanja, unaprjeđenje pravosuđa te razvoj regionalnog političkog dijaloga. Neka od osnovnih obilježja Procesu stabilizacije i pridruživanja su:¹¹

10 Kao negativni učinak ukidanja autonomnih trgovinskih povlastica Momir Tošić, direktor Sektora za makroekonomski sistem Vanjskotrgovinske komore BiH, je naveo primjer da je Bosna i Hercegovina u decembru mjesecu 2015. godine u Evropsku uniju izvezla voća i povrća u vrijednosti od 56 miliona KM, što bi uvođenjem carine od 8,5 % značajno poremetilo njihovu konkurentsku poziciju unutar EU sa dodatnim carinskim opterećenjem na navedenu vrijednost robe od cca 4,7 miliona KM. Ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Mirko Šarović o ukidanju ovih povlastica je kazao: "Ove privilegovane mjere EU-a su korisne za BiH i njihovim neprodužavanjem bit će oštećen ovaj sektor voćarstva i povrtlarstva."

11 http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/evropska_unija/sticanje_clanstva_u_eu/?id=45 (Datum pristupanja: 17.8.2017.)

- Jednaki uvjeti za sve - Sve države SAP-a moraju ispuniti iste uvjete ako se žele približavati Evropskoj uniji. Radi se o postojanju stabilnih demokratskih institucija, vladavini prava, poštivanju i zaštiti ljudskih prava, poštivanju i zaštiti prava manjina, regionalnoj saradnji, izgradnji tržišne privrede. Uz to, RH, BiH i SRJ moraju ispuniti i obaveze preuzete Dejtonskim, odnosno Erdutskim sporazumima kao i odlukama Vijeća za provedbu mira (PIC).
- Jasna perspektiva članstva u EU - Prema mišljenju Evropske unije, jedini način da se održi stabilnost regije je ponuditi tim državama sve tješnju saradnju i udruživanje s EU, uključujući i jasnu perspektivu članstva u EU. Putem SAP-a EU potiče države regije, kao potencijalne kandidate, da nastave s napretkom u jačanju međusobnih odnosa u najrazličitijim područjima, od trgovine i investicija, preko infrastrukture do povratka izbjeglica i borbe protiv organiziranog kriminala.
- Individualni pristup - Brzina kojom se pojedina država kreće kroz različite faze SAP-a zavisi od sposobnosti svake države da preuzima i ispunjava obaveze koje proizlaze iz sve bližeg pridruživanja s EU. Svaka zemlja napreduje prema EU slijedom svoje vlastite, individualne, uspješnosti u ispunjavanju postavljenih uvjeta.
- Veliki značaj regionalne saradnje - U okviru SAP-a izrazita pažnja posvećena je regionalnoj saradnji. SAP vidi saradnju sa susjedima kao poticaj za daljnji razvoj i pomoć zemlji da razvije radne metode i praksu koje su integralni dio EU članstva. Proces stabilizacije i pridruživanja stvara čvrste veze između svake države i EU i, istovremeno, snažno ohrabruje saradnju između država PSP-a, kao i saradnju s njihovim susjedima.

U svrhu efikasnije provedbe SAP-a osnovani su i određeni programi EU, kao što je CARDS, o kojem je već bilo riječi u prethodnim dijelovima..

- Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu

Osnivanje Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu je pokazatelj napora EU u nastojanju ostvarenja trajne stabilizacije regiona Zapadnog Balkana i pridruživanja zemalja istog Evropskoj uniji. Pakt je osnovan 10. juna 1999. godine u Kolnu, kada je 40 država i organizacija stavilo potpis kao dokaz spremnosti da zemljama regiona pruže pomoć u izgradnju institucija, vladavini ljudskih prava, demokratije i sl. Političku potvrdu Pakt je dobio prilikom sastanka u Sarajevu 30.7.1999., a operativno je zaživio održavanjem regionalnog stola 16. septembra 1999. godine. Pakt stabilnosti postavljao je okvir za saradnju zemalja regije Jugoistočne Evrope, država članica EU, Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i međunarodnih organizacija.

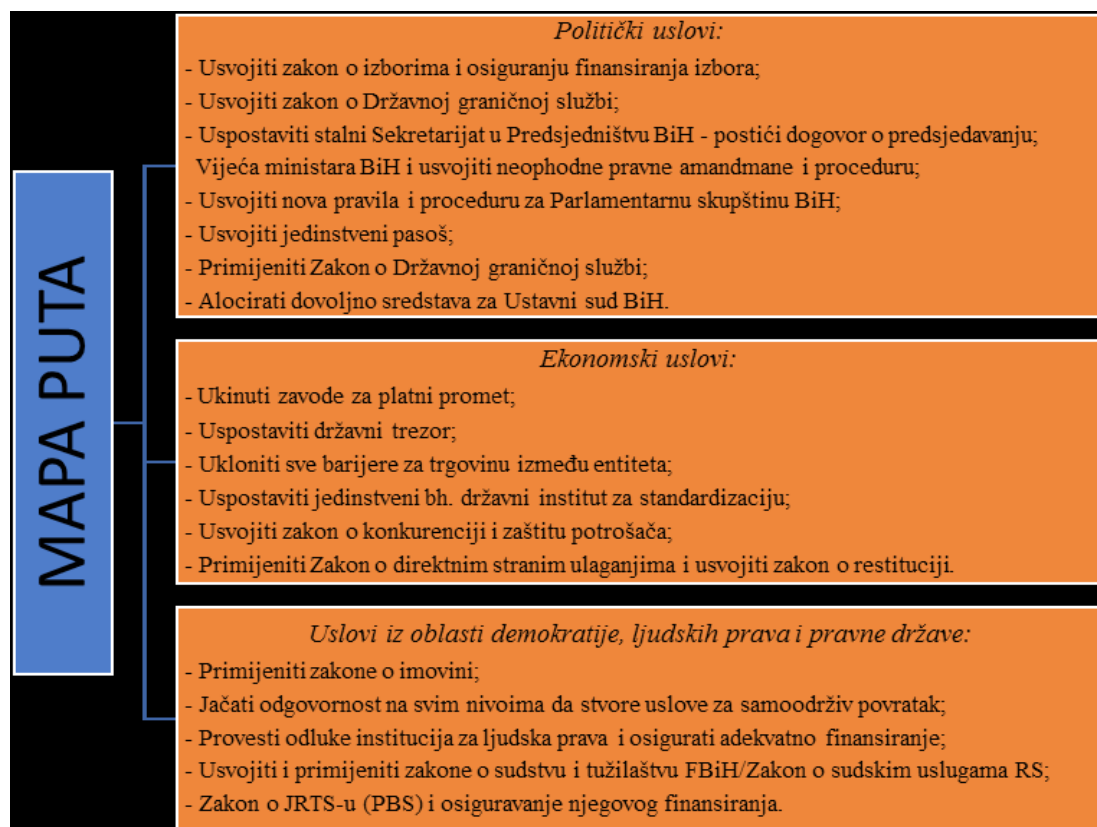
- Mapa puta Bosne i Hercegovine prema Evropskoj uniji

Mapa puta koju je Bosna i Hercegovina potpisala sa Evropskom unijom predstavlja 18 glavnih uslova koje BiH treba ispuniti kako bi se pristupilo

realizaciji Studije izvodljivosti za popisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Grafikon 1). Navedeni uslovi su grupisani u ekonomske, političke i grupe koje se odnose na vladavinu ljudskih prava, demokratiju i poštivanje ljudskih prava.

Provedba navedenih uslova u praksi je išla dosta sporo, najviše zahvaljujući čestim sukobima političkih stranaka, ali iste su ipak ispunjene u septembru 2002. godine, što je otvorilo mogućnost provedbe Studije izvodljivosti o SSP-u.

Grafikon 1. Uslovi iz Mape puta za Bosnu i Hercegovinu

Izvor: Obrada autora prema podacima Direkcije za evropske integracije BiH

- Pokretanje Studije izvodljivosti

Studija izvodljivosti predstavlja preduslovni dokument kojeg je Evropska unija usmjerila prema zemljama Zapadnog Balkana kao konačna provjera za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. U tom kontekstu, Evropska komisija je u martu 2013. godine uputila Vijeću ministara Bosne i Hercegovine upitnik od 346 pitanja koja obuhvataju oblast ekonomije, politike te ostalih oblasti koje su sastavni dio Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Na osnovu rezultata Studije izvodljivosti i izvještaja Evropske komisije, Evropsko vijeće donosi odluku o potpisivanju/nepotpisivanju SSP sa konkretnom zemljom.

- Pokretanje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju

Zvanični pregovori između Evropske unije i Bosne i Hercegovine o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju su započeli 25.11.2005. godine u Sarajevu. Pregovori su vođeni u pet tehničkih i dvije zvanične runde. Tehnički dio Sporazuma je završen u novembru 2006. godine.

Sporazum je parafiran 4. decembra 2007. godine, a nakon što su se stekli politički uslovi potpisan je 16. juna 2008. godine u Luksemburgu. 1. jula 2008. na snagu je stupio Privremeni sporazum (Interim Agreement), kojim se do završetka postupka ratifikacije SSP-a reguliraju odnosi između BiH i EU. U skladu sa predviđenim procedurama u EU, Evropski parlament podržao je sklapanje SSP-a na plenarnom zasjedanju u Strasbourgu, održanom od 20. do 23. oktobra 2008., te pozvao države članice da ga ratificiraju. Od 27 država članica EU SSP je prva ratificirala Estonija 11. septembra 2008., a posljednja je ratifikaciju završila Francuska 10. februara 2011. godine.¹² Bosna i Hercegovina je Sporazum ratificirala, kao što je ranije navedeno, tek 2015. godine. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju jeste i prvi ugovorni odnos između BiH i EU, a obaveza Bosne i Hercegovine jeste da kroz provedbe odrednica Sporazuma ispuni uslove za sljedeći korak u evropskim integracijama, a to je podnošenje aplikacije za članstvo u Evropskoj uniji, odnosno sticanje statusa kandidata za punopravno članstvo u Uniji. Provedba Sporazuma u godinama koje su uslijedile od Bosne i Hercegovine je zahtijevala provođenje velikog broja reformi o kojima se ranije govorilo. Također, potpisivanjem SSP Bosna i Hercegovina na raspolaganju ima dodatna sredstva iz preprustupnih (IPA) fondova, o kojima je bilo riječi već.

- Bosna i Hercegovina predala zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji

Ugovorom Evropske unije svaka evropska zemlja, shodno Članu 49., ima pravo dostaviti Evropskoj uniji zahtjev za članstvo ukoliko zadovoljava kriterije postavljene od strane EU. Zahtjev ili pismo za članstvo u praksi potpisuje/u predsjednik države i/ili predsjednik vlade, a dokument predaje Evropskoj uniji, tačnije državi koja u datom trenutku predsjedava Evropskom unijom. Dalje se taj dokument prosljeđuje Evropskom vijeću koje obavezuje Evropsku komisiju da da svoje mišljenje o podnesenom zahtjevu i članstvu konkretne zemlje u EU. Između ostalog, zahtjev za članstvo treba da iskaže evropsku opredijeljenost zemlje koja isti upućuje, a može biti popraćen sa određenim sadržajnim dokumentima koji će potvrditi navedene težnje. Prema tome, zahtjev za članstvo je pokazatelj spremnosti zemlje za veći stepen evropske integracije preko sticanja statusa kandidata pa do punopravnog članstva u Evropskoj uniji. Zahtjev za članstvo u ime Bosne i Hercegovine predao je predsjedavajući Predsjedništva Bosne i Hercegovine Dragan Čović 15. februara 2016. godine holandskom ministru vanjskih poslova Bertu Koendersu, predstavniku države koja je tada predsjedavala Evropskom unijom. Evropsko vijeće je 20 septembra 2016. godine pozvalo Evropsku komisiju da pripremi izvještaj o zahtjevu koji je uputila Bosna

¹² http://www.dei.gov.ba/bih_i_eu/ssp/default.aspx?id=486&langTag=bs-BA (Datum pristupanja: 21.8.2017.)

i Hercegovina. Podneseni zahtjev slijedi naprijed navedenu proceduru, a rezultira dostavljanjem upitnika od strane Evropske komisije Bosni i Hercegovini, kako bi se došlo do informacije o ispunjavanju kriterija za dodjelu statusa kandidata BiH.

- Bosni i Hercegovini uručen upitnik od strane Evropske komisije

Nakon što je uručen Zahtjev za članstvo ispred Bosne i Hercegovine, Evropsko vijeće je dalo u zadatak Evropskoj komisiji da predstavi svoje mišljenje o navedenom zahtjevu. Kako bi mogla sačiniti svoj izvještaj i predočiti svoje mišljenje Evropska komisija je 09. decembra 2016. godine Bosni i Hercegovini dostavila Upitnik. Na osnovu odgovora Evropska komisija će dati svoje mišljenje odnosno avis da li Bosna i Hercegovina ispunjava uslove članstva te da li je spremna na otvaranje pregovora o članstvu u EU. Upitnik Evropske komisije sadrži pitanja iz različitih oblasti funkcionisanja države, kao što su javne finansije, institucije, zakonodavstvo, statistički pokazatelji i sl., a u cilju sveobuhvatnog i istovremenog detaljnog pregleda administrativnog, političkog, pravnog i ekonomskog sistema države koja je podnijela Zahtjev. Upitnik se sastoji od velikog broja pitanja i podpitanja, koja se najviše odnose na ispunjavanje kriterija za pristupanje EU, poznatijih pod nazivom Kopenhagenski kriteriji.

Broj pitanja u Upitniku je različit od zemlje do zemlje, pa je na primjer Hrvatska dobila Upitnik sa 4.560 pitanja, Makedonija 4.666, Crna Gora 2.178, Albanija 2.280 te Srbija sa 2.483 pitanja. Imajući u vidu složenu strukturu vlasti u Bosni i Hercegovini postojala su očekivanja da će BiH dobiti Upitnik sa velikim brojem pitanja. Ipak, Bosna i Hercegovina je dobila 3.242 pitanja, što je, može se reći, manje od očekivanog.

Također, rok za dostavu odgovora na Upitnik Evropske komisije je različit od zemlje do zemlje. Tako je Hrvatska imala na raspolaganju tri mjeseca, Crna Gora, Albanija i Makedonija četiri mjeseca, Srbija dva mjeseca, dok je Bosna i Hercegovina imala na raspolaganju šest mjeseci i pored činjenice da je praksa da se odgovori dostave u roku od dva do četiri mjeseca. Može se konstatovati da je BiH značajno prekoračila vremenski period za dostavu odgovora na pitanja iz Upitnika, a kao glavni razlog navodi se nefunkcionisanje sistema koordinacije¹³ te nedostatak kvalitetnih prevodioca sa službenih jezika Bosne i Hercegovine na engleski jezik.

Bosna i Hercegovina je predala odgovore na dostavljena pitanja predsjedniku Evropske komisiji 28.2.2018. godine, da bi junu iste godine dobila dodatnih 655 pitanja. Najveći dio dodatnih pitanja, njih 106, se odnosi na politički kriterij, dok je u vezi za ekonomskim kriterijem Evropska komisija postavila dodatna 33 pitanja. Međutim, evropski put Bosne i Hercegovine je još uvijek u fazi

¹³ Sistem koordinacije pored adaptacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju predstavlja drugi uslov kojeg BiH treba ispuniti prije predavanja aplikacije za dobivanje statusa kandidata za ulazak u Evropsku uniju. Evropska unija kroz godine unazad insistirala je na potrebi da BiH govori jednim glasom kada su u pitanju evropske integracije s jedne strane, te poboljšanje komunikacije između samih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini. Sistem koordinacije je usvojen na sjednici Vijeća ministara BiH 26. januara 2016. godine.

stagnacije. Evropska komisija u svom Izvještaju o napretku Bosne i Hercegovine ka članstvu u Evropskoj uniji konstatuje da je BiH u različitim poglavljima *acquisa* EU ostvarila ograničen napredak ili napretka uopšte nije ni bilo.¹⁴ Prema tome, evropska perspektiva Bosne i Hercegovine je još uvijek neizvjesna.

ZAKLJUČAK

Proces evropskih integracija u Bosni i Hercegovini aktuelan je još od kraja posljednje deкаде XX stoljeća. Od posebne važnosti je bilo potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između zemalja regiona i Evropske unije. Navedeni sporazum je podrazumijevao tri osnovna cilja. Prvi cilj je efikasniji put u priključivanju ovih zemalja EU, brža asimilacija na tržišnu privredu, te povećanje regionalne saradnje. Put ka članstvu u Evropsku uniju, kao najveću ekonomsku integraciju na svijetu, za Bosnu i Hercegovinu nije imao alternativu.

Bosna i Hercegovina je u okviru evropskih integracija ostvarila intenzivnu ekonomsku, ali i političku saradnju sa zemljama članicama Evropske unije. Navedena saradnja je, kroz različite programe EU, proširena na zemlje regiona koje su u fazi ispunjavanja uslova za punopravno članstvo. Punopravno članstvo u EU podrazumijeva ispunjavanje uslova koje je definisalo Evropsko vijeće u Kopenhagenu 1993. godine. Prvi je politički kriterij, koji garantuje pravnu državu, demokratiju, prava manjina i poštovanje ljudskih prava, drugi je ekonomski kriterij, koji se ogleda u funkcionalnoj tržišnoj ekonomiji, te pravni kriterij koji predstavlja sposobnost zemlje da preuzme obaveze članstva, te realizaciju ciljeva političke, ekonomske i monetarne unije.

Ispunjavanje uslova za članstvo Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji do sada je imalo usporenu dinamiku, koja je prije svega uzrok složene strukture vlasti kroz državnu, entitetsku i kantonalnu. Ipak, u februaru mjesecu 2016. godine Bosna i Hercegovina je dostavila zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji smatrajući da zadovoljava kriterije postavljene od strane EU. Kako bi Evropska komisija sačinila izvještaj na osnovu podnesenog zahtjeva, Bosni i Hercegovini je od strane Evropske komisije dostavljeno tokom 2016. i 2018. godine Upitnik sa ukupno 3.897 pitanja. Na osnovu odgovora na navedena pitanja Evropska komisija će dati svoje mišljenje odnosno avis da li Bosna i Hercegovina ispunjava uslove članstva te da li je spremna na otvaranje pregovora o članstvu u EU. Međutim, prema posljednjem Izvještaju Evropske komisije za 2020. godinu o napretku Bosne i Hercegovine ka Evropskoj uniji evropska perspektiva BiH je još uvijek neizvjesna.

Ovaj rad je predstavio teorijski pristup evropskim integracijama Bosne i Hercegovine. Međutim, u nastavku istraživanja bilo bi korisno kvantificirati ekonomske koristi koje proizilaze iz procesa evropskih integracija, a imaju

¹⁴ https://europa.ba/wp-content/uploads/2020/10/Izvjestaj_za_BiH_za_2020_godinu.pdf (Datum pristupanja: 18.10.2020.)

reperkusije na privredu Bosne i Hercegovine. U tom smisli bilo bi interesantno posmatrati obim razmjene roba i usluga između BiH i zemalja članica EU, odnosno uticaj integracije na trgovinski bilans Bosne i Hercegovine. Također, kvantitativna analiza može biti fokusirana i na pojedine privredne sektore.

LITERATURA

1. Jovanović, M. N. (2005) *The Economics of European Integration (Limits and Prospects)*, [Online] Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited. Dostupno <https://www.bookzzz.ren/bookzzz/462150/f5803f> [Datum pristupanja: 10.02.2016.]
2. Dedman, M. J., (2001) *The Origins and Development of the European Union 1945–95 (A history of European integration)*, [Online] Taylor & Francis e-Library. Dostupno <https://www.bookzzz.ren/bookzzz/685467/43ac0d> [Datum pristupanja: 03.08.2017.]
3. Kurtović, S. & Hadžović M. (2007) *Principi međunarodne ekonomije*, Grafičar Užice, Beograd: Grafičar Užice
4. Mahmutović H., Merdić A. & Omerika H. (2018), *Utjecaj ekonomskih integracija na vanjskotrgovinsku razmjenu: Slučaj zona slobodne trgovine BiH & EFTA*, *Tranzicija*, Vol. 20, No. 40, pp. 100-114.
5. Omerika H. & Hadžović M. (2019), *Uticaj liberalizacije trgovine na izvoz iz Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju*, *Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije*, Godina 9, Broj 1, pp. 88-106.
6. Unković, M., & Kordić, N., (2014) *Međunarodna ekonomija*. Beograd: Univerzitet Singidunum
7. Džombić, I. J. (2012) *Evropske inicijative i institucije*, 2. izd., [Online] Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung. Dostupno <http://www.fes.ba/files/fes/pdf/publikationen/2012/EU%20INICIJATIVE%20DZOMBIC.pdf> [Datum pristupanja: 12.02.2016.]
8. Evropska komisija, *Evropa 2020. Evropska strategija za pametan, održiv i uključiv rast*, Bruxelles 03.03.2010. godine, str. 6.
9. https://europa.ba/wp-content/uploads/2020/10/Izvjestaj_za_BiH_za_2020_godinu.pdf (Datum pristupanja: 18.10.2020.)
10. http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/evropska_unija/sticanje_clanstva_u_eu/?id=45 (Datum pristupanja: 17.8.2017.)
11. http://www.dei.gov.ba/bih_i_eu/ssp/default.aspx?id=486&langTag=bs-BA (Datum pristupanja: 21.8.2017.)
12. <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4850&langTag=bs-BA> (Datum pristupanja: 15.8.2017.)